

.....
нормами Кримінального кодексу⁴⁸. При цьому позбавлення допомоги безробітного було можливе тільки при наявності судового вироку, що вступив в законну силу, про визнання безробітного винним в подаванні свідомо неправильних даних, щоб незаконно одержати допомогу. Однак до розв'язання справи в суді видача допомоги припинялася. Правила, що передбачали випадки й порядок позбавлення безробітних права на одержання допомоги з причини безробіття, цілком поширювалися також і на демобілізованих червоноармійців⁴⁹.

Підсумовуючи аналіз нормативних актів, які регулювали соціальне страхування від безробіття у 20-ті рр. ХХ ст., зазначимо, що започатковане радянською владою страхування було прогресивним кроком вперед на шляху встановлення відповідних гарантій для безробітних. Разом з тим, таке страхування навіть в період тимчасового вимушеного переходу до ринкових відносин в умовах НЕПу носило класовий характер. Страхове законодавство спрямовувалося переважно на забезпечення пролетарських кадрів й дотримувалося чіткої класової лінії. В більшості випадків при відмові у призначенні допомог керувалися не принципом свободи праці, а обов'язком трудової повинності на користь радянської держави. Розміри допомог по безробіттю не диференціювалися в залежності від тривалості страхового стажу та розміру заробітної плати працівника. Проте розмір допомог залежав від території проживання безробітних та належність їх за професіями до певних категорій працівників. Найбільші розміри допомог отримували мешканці східних областей України, більш лояльних до радянської влади, та особи розумової праці, вищої кваліфікації в тому числі політичні працівники.

Продовжуючи подальші розвідки у даному напрямку, на наш погляд, слід звернути увагу на законодавче регулювання проведення громадських робіт для безробітних та участь їх у створенні трудових колективів безробітних.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Про страхування на випадок безробіття. Положення ВЦВК і РНК від 11 грудня 1917 р.; Про біржі праці. Положення ВЦВК і РНК від 27 січня 1918 р.; Кодекс законів про працю Російської Федерації 1918 р.; Кодекс законів про працю УСРР 1922 р. та ін; 2. Лившиц А. Трудовые коллективы безработных на Украине. – Х., 1929; Шатан Е.О. Проблема безработицы на Украине. – Х., 1929; Фрейман І. І. Збірка правил про забезпечення застрахованих порядком соціального страхування з причини безробіття. – Х., 1930 тощо; 3. Шатан Е.О. Проблема безработицы на Украине. Выпуск Х. –Харьков, 1929. – С. 14.; 4. Шатан Е.О. Вказана праця. – С.16; 5. Про страхування на випадок безробіття. Положення ВЦВК і РНК від 11 грудня 1917 р. – Ст. 2 // Декреты Советской власти. – Т.1. – М., 1957. – С. 201; 6. Про страхування на випадок безробіття. Положення ВЦВК і РНК від 11 грудня 1917 р. – Ст. 5; 7. Там само. – Ст. 6-7; 8. Там само. – Ст.11; 9. Там само. – Ст.13; 10. Там само. – Ст.17-18; 11. Там само. – Ст.20-22; 12. Там само. – Ст.24; 13. Про біржі праці. Положення ВЦВК і РНК від 27 січня 1918 р. – Ст.1 // Декреты Советской власти. – Т.1. – М., 1957. – С. 424; 14. Систематический сборник важнейших декретов 1917-1920. – М., 1920. – С. 73; 15. Там само. – С. 79; 16. Там само. – С.80; 17. Кодекс законов о труде 1922 г. – Харьков, 1923. – Ст.175; 18. Там само. – Ст.178; 19. Там само. – Ст.185; 20. Там само. – Ст.186; 21. Пост ЦВК і РНК СРСР від 28 грудня 1927 р. і Тимчасова устава про допомоги, що видають органи соцстрах // 36. Зак. СРСР. – 1928. - № 4; Обіжник НКП УСРР від 23 лютого 1928 р., № 44; Постанова союзної ради соціального страхування (далі – СРСС) від 14 грудня 1927 р., № 407; Правила про призначення і видачу допомог з причин безробіття в порядку соціального страхування, № 406; 22. Про вибори в ради. Інструкція ЦВК СРСР від 28 вересня 1926 р. - Арт. 11. - П. „і” // 36. Зак. СРСР. – 1926. - № 66. - Арт. 501; 23. Правила СРСС від 14 грудня 1927 р. - № 406. - Арт. 2.; Постанова СРСС від 6 лютого 1928 р. - № 76; Обіжник НКП УСРР від 20 травня 1926 р. - № 207/379; Постанова СРСС від 1 квітня 1926 р. - №91/908. - Арт.7; 24.Правила СРСС від 14 грудня 1927 р. - № 406. – Арт.3; 25. Там само. – Арт.4; 26. Правила СРСС від 14 грудня 1927 р. - № 406. - Арт. 6. Пояснення УРСС від 6 березня 1929 р. - № 2; 27. Обіжник НКП УСРР від 11 лютого 1928 р. - № 31; Постанова СРСС від 5 січня 1928 р. - № 30. - П. 1; 28. Постанова СРСС від 21 березня 1929 р. - № 130. - Арт. 2; 29. Обіжник НКП УСРР від 18 травня 1928 р. - № 112; Постанова СРСС від 5 квітня 1928 р. - № 250. – Арт. 5; 30. Правила СРСС від 14 грудня 1927 р. - № 406. - Арт. 9; 31. Обіжник НКП УСРР від 29 липня 1925 р. - № 170/304. – П.П. 1,4, 5; 32. Обіжник НКП УСРР від 29 березня 1928 р. - № 83; Постанова СРСС від 5 березня 1928 р. - №178; Норми основних допомог з причини безробіття. Затверджені СРСС 5 березня 1928 р. за № 179. - Арт. 1; 33. Норми основних допомог з причини безробіття. Затверджені СРСС 5 березня 1928 р за № 179. - Увага до Арт. 1; 34. Норми основних допомог з причини безробіття. Затверджені СРСС 5 березня 1928 р за № 179. - Арт. 11; Обіжник НКП УСРР від 29 березня 1928 р. - №126; Постанова СРСС від 10 травня 1928 р. - №321; Постанова СРСС від 1 листопада 1928 р. - №756; 35. Правила СРСС від 14 грудня 1927 р. - № 406. - Арт. 15, 17; 36. Там само. – Арт.18; 37. Там само. – Арт.19-20; 38. Там само. – Арт.21-22; 39. Правила СРСС від 14

.....
грудня 1927 р. - № 406. - Арт. 26 в редакції. Постанови СРСС від 1 листопада 1928 р. - № 755; 40. Обіжник НКП УСРР від 20 травня 1926 р. - № 207/379; Постанова СРСС від 1 квітня 1926 р. - № 91/908. - Арт. 4.; Обіжник НКП УСРР від 31 березня 1927 р. - № 47/463; 41. Обіжник НКП УСРР від 9 червня 1925 р. - № 110/279; Обіжник НКП СРСР від 12 травня 1925 р. - № 146/628. - Арт. 3, 4 і 7; 42. Правила СРСС від 14 грудня 1927 р. - №406. - Арт.32,33; 43. Там само. - Арт. 35-37; 44. Обіжник НКП УСРР від 25 липня 1927 р. -№ 116/493; Обіжник НКП СРСР від 14 червня 1927 р. - № 135. - П.П. 1-5; 45. Постанова ЦВК і РНК СРСР від 14 травня 1926 р // 36. зак. СРСР 1926 р - № 36. - Арт. 264. - П. 3; Правила СРСС від 14 грудня 1927 р. - № 406. - Арт. 40; 46. Постанова НКП СРСР від 16 лютого 1927 р. - №39; Правила СРСС від 14 грудня 1927 р. - №406. - Арт.41; 47. Постанова НКП СРСР від 16 лютого 1927 р. - № 39; 48. Правила СРСС від 14 грудня 1927 р. - №406. - Арт. 42; 49. Роз'яснення НКП УСРР від 31 грудня 1926 р. - № 363/443.

І.С. Чуйко

РОЛЬ Є. ОЛЕСНИЦЬКОГО У РОЗБУДОВІ КРАЙОВОГО ХЛІБОРОБСЬКОГО ТОВАРИСТВА "СІЛЬСЬКИЙ ГОСПОДАР"

Економічна політика Австро-Угорщини у другій половині XIX - на початку XX ст. спрямовувалася на збереження західноукраїнських земель як внутрішніх колоній з традиційною системою соціальних відносин і відсталим господарством. Її наслідком було зубожіння населення цих окраїнних територій імперії.

Вихід із занепаду українського села був знайдений на шляху громадської просвітньо-економічної самоорганізації й самооборони. Агрономічна допомога сільським виробникам стала складовою реформування аграрного сектора економіки. Вона ґрунтувалася на свідомій, творчій, господарській самодіяльності хліборобського населення. У Галичині термін "громадська агрономія" засвоївся під впливом товариства "Сільський господар".

На зламі двох сторіч в економічній організації українства визначну роль відіграв галицький громадський і політичний діяч, економіст-юрист, кооператор Євген Олесницький. Його заслугою є реорганізація і розбудова крайового селянського товариства "Сільський господар" та перетворення останнього на головну хліборобську інституцію Галичини напередодні Першої світової війни.

Проте ґрунтовного і цілісного дослідження основних віх життя та діяльності Є. Олесницького ми на сьогодні не маємо. Це стосується і його економічної праці та поглядів. За останні роки невеликі публікації, які з'явилися у місцевій пресі (переважно Р. Матейка), оглядово ознайомили читача з постаттю Є. Олесницького¹⁰. Окремі аспекти громадсько-економічної діяльності на західноукраїнських землях у кінці XIX - на початку XX ст., в тому числі Є. Олесницького, розкривають наукові статті Я. Заніка⁴, Т. Гелей⁵, Л. Пинди¹³. Цікаві факти про працю Є. Олесницького на чолі товариства "Сільський господар" наведені у дослідженні Л. Реві-Родіонової¹.

Таким чином, участь Є. Олесницького в економічній розбудові краю ще майже не відображена у науковій літературі. Тому автор робить спробу хоч частково заповнити існуючу прогалину і ставить перед собою такі завдання: висвітлити внесок видатного галицького кооператора у реорганізацію діяльності крайового господарського товариства „Сільський господар" у Львові; з'ясувати основні напрямки роботи організації на чолі з Є. Олесницьким; проаналізувати як результати праці товариства вплинули на соціально-економічне становище українських селян.

Слід зазначити, що практична громадсько-економічна діяльність "Просвіти" і кооперативних союзів, позитивно відбиваючись на господарській праці селян, не презентувала інтересів хліборобського населення і не впливала на аграрну політику Австро-Угорщини. Провідники українського громадсько-економічного життя розуміли життєву необхідність для галицького села заснування окремого сільськогосподарського товариства, яке займалося б агрокультурним поступом і сприяло організації виробничого процесу селянських господарств, взяло б на себе агрономічну допомогу, а також захист прав селян.

Таку необхідність розумів і Є. Олесницький: "Ми закладали розмаїті товариства, з котрих дійсно користали і хлібороби, однак жодне з них не було виключно їм і їх інтересам

.....
посвячене, жодне не було спосібне до організації, до з'єднання цілого хліборобського стану в одну цілість"³.

Таким товариством став "Сільський господар", заснований 1899 р. в м. Олеську Золочівського повіту зусиллями священиків Томи та Юліана Дуткевичів з метою поліпшення добробуту селян⁶. Його метою було піднесення рільництва, городництва, садівництва і пасічництва шляхом використання ефективних методів теоретичного і практичного навчання: лекцій, викладів, господарських віч, видання агрономічної літератури, організації взірцевих господарств, хліборобських шкіл, виставок, посередництва у торгівлі. У перші роки діяльності (1899—1903 рр.) товариство працювало як садівничо-городницьке¹.

Зрозумівши значення "Сільського господаря" для господарського піднесення села, громадські діячі розпочали працю з його реорганізації у крайове, щоб тереном діяльності була ціла Галичина, а не лише судові повіти Броди й Одесько. З цією метою змінено статут, згідно якого "Сільський господар" перебудовано з місцевого у крайове товариство з осередком у Львові (грудень 1903 р.)⁷.

Опрацьований членами спеціальної комісії новий статут (12 грудня 1904 р.) крайового господарського товариства "Сільський господар" у Львові перетворив його на дворівневе з центральним правлінням (централєю) у Львові та правом створювати філії на території Галичини. Проте діяльність організації, в основному технічно-рільнича й агропросвітницька, не виходила за межі Бродівського та Золочівського повітів і залишалась малопомітною. На 1909 р. існувало лише 5 філій і 700 членів⁶.

Такі проблеми змушували шукати шляхи подолання організаційного хаосу в економічній праці. Все частіше лунають заклики про необхідність створити організацію, яка збирала б воєдино розрізнені почини громадської агрономії, сільської кооперації, а також станового представництва й оборони інтересів селян.

Практичну реорганізацію з цією метою "Сільського господаря" очолив тодішній стрийський економіст-правник Є. Олесницький.

Згідно нової редакції статуту 24 липня 1909 р. товариство ставало становою селянською організацією з такими завданнями: дбати про піднесення добробуту українського народу шляхом розвитку сільського господарства і домашніх промислів; захищати хліборобські й промислові інтереси населення перед владою та законодавством; засновувати різні споживчі, виробничі, кредитні, рільничо-промислові та інші спілки; поширювати знання про економічні справи за допомогою мандрівних вчителів, шляхом видання часописів, організацією читалень, бібліотек і шкіл; влаштовувати з'їзди, віча, курси, виставки; створювати і підтримувати зразкові господарства, розплідні стаї, дослідні станції; призначати нагороди за найкраще ведення господарства, давати стипендії на економічні студії; бути посередником при купівлі та продаж землі, штучних добрив, реманенту, сільськогосподарської техніки, домашніх тварин; вказувати джерела і способи заробітку, прищеплювати любов до праці, ощадності тощо. Товариство було реорганізоване на трирівневу організацію: центральна у Львові - повітові філії - "кружки" (гуртки) у селах. Відповідно основними органами "Сільського господаря" були загальні збори, Головний відділ, філіальні відділи і господарські "кружки".

Реорганізація господарської інституції Галичини збіглася в часі з першою хліборобською виставкою у Стрию 19-27 вересня 1909 р. Важливу роль у її підготовці та проведенні відіграв Є. Олесницький, виконуючи функції директора. Виступаючи на відкритті виставки з естради стрийського Народного дому, прикрашеної килимами відомого землевласника й мецената В. Федоровича із с. Вікно на Тернопільщині, видатний кооператор відзначив: "Ведені бажанєм висунути економічну роботу на перший плян нашої народної акції, заохочені успіхами своїх до теперішніх починів в сім напрямі, зважили ся стрийські народні інституції, згуртовані коло економічного свого осередка "Союза господарско-молочарского", на сей перший крок, сю першу пробу: вивести перед ширший сьвіт результати дотеперішньої праці руского хлібороба, показати плоди його трудів в області рільництва..."¹⁰.

На перших порах ідея організації виставки здавалась нездійсненною. Лише активна підтримка української громадськості зробила її доконаним фактом. Хоча ні формою, ні змістом вона не могла рівнятися з подібними заходами розвинених країн через мізерність фінансування. Але навіть те, що можна було побачити у Стрию, свідчило про розвиток матеріальної культури і духовної творчості народу. Головну мету заходу його організатор та директор сформулював так: "Звернути увагу на ті розсіяні перли, на ті осібнячком стоячі, не зорганізовані, не вишколені таланти і сили продукційні; збудити до них загальний інтерес, видобути їх з укриття, уможливити їм через науку уліпшення продукції; через організацію піднесення умов збуту"⁵.

Хліборобську виставку протягом 18 днів роботи відвідали іноземні гості та земляки з Наддніпрянської України. Всіх присутніх переповнювали почуття гордості і радості. Дивувалися і свої, і чужі. А для Є. Олесницького це був особливий момент, адже даний захід неначе підсумовував результати його багаторічної праці: "З піднесенням серцем, з радісним чувством приступаємо до акту відкриття першої української хліборобської вистави. Маю це почуття і пересвідчення, і чує це певно з нами і цілий український нарід, що стоїмо перед моментом, що запишеться незаперечними буквами в історії нашого культурного розвитку"³. Слова Є. Олесницького стали пророчими.

Під час роботи виставки 23 вересня 1909 р. у Стрию відбулися надзвичайні загальні збори "Сільського господаря", що стали початком нової історії товариства. Є. Олесницький і С. Онишкевич обґрунтували необхідність крайового сільськогосподарського товариства, виклали його завдання і програму діяльності. Був обраний Головний виділ "Сільського господаря". Є. Олесницький став його президентом (головою)¹⁹.

Отже, "Сільський господар" почав нову добу свого розвитку під проводом Є. Олесницького.

Зразу ж почалася праця щодо створення організаційної мережі. У 1910 р. товариство мало уже 85 філій, 317 гуртків і 12500 членів; у 1911 р. - відповідно 92, 944, 24677; 1912 р. - 90, 1148, 26622; 1913 р. - 88, 1325, 32300. Близько 100 діячів працювало на громадських засадах, штатних службовців було лише 15, з них 4 - агрономи⁶. Напередодні Першої світової війни гуртки "Сільського господаря" діяли у двох третинах українських громад Галичини⁴.

Товариство під головуванням Є. Олесницького, користуючись державною субвенцією, розгорнуло послідовну та систематичну роботу з громадської агрономії серед українців Галичини. Чи не найважливішим напрямком його діяльності було тваринництво.

Щоб раціонально використати асигнування влади, Головний виділ "Сільського господаря", очолений Є. Олесницьким, закликав філії здійснити організаторську роботу для будови стаєнь і гноєсховищ. Великого значення надавалось підготовці інспекторів для розведення худоби¹².

Маючи близько 20000 крон державних субвенцій, "Сільський господар" на 1912 р. збудував уже 30 взірцевих стаєнь. Але з цього приводу поширилось між населенням незадоволення, оскільки товариство не могло "засипати край тими стайнями". Цю проблему обговорював Є. Олесницький з представниками Міністерства сільського господарства. Було вирішено будувати лише по 2-3 стайні у місцевостях, де їх немає, на кошти "Сільського господаря", або взагалі виділяти тільки частину коштів на їх облаштування, а решту ресурсів - на будівництво гноєсховищ¹⁵.

Часто виникали проблеми, пов'язані з недостатністю або відсутністю державних субвенцій. Так, попри старання товариства і парламентарної репрезентації 1912 р. не було допущено "Сільський господар" до участі в державних і крайових годівельних субвенціях¹⁶.

У жовтні 1910 р. запропоновано Міністерству сільського господарства і Крайовому Виділові подання громад про закуплення для них бугаїв високопродуктивних порід. Значну увагу приділяло товариство також влаштуванню на свої кошти хлівів для розплоду і свинарників для кнурів. Головна рада, очолена Є. Олесницьким, на своєму засіданні 1 січня 1912 р. ухвалила рішення годівельної секції про повернення половини ціни за свинки і

.....
третини ціни за кнурів власниками новоспороджених хлівів¹⁴.

У 1912 р. товариство мало 133 ферми породистої худоби, 47 кролеферм, 12 хлівів кіз, 59 станцій маточного поголів'я птиці.

Чимало заходів і коштів затрачала організація на створення показових полів, взірцевих садів, городів, на яких демонструвалася користь від застосування мінеральних добрив, нових високопродуктивних сортів культур²⁰. Технічно-господарська секція чекала на обґрунтування філій щодо доцільності організації дослідних полів у тій чи іншій місцевості задля обробітку сіножатей, пасовиськ і кормових рослин¹².

Протягом 1911-1912 рр. "Сільський господар" облаштував 9865 дослідних полів з кормовими рослинами, 4335 дослідних сіножатей².

Слід зазначити, що товариство на чолі з Є. Олесницьким часто намагалося укласти вигідні для українських селян угоди. Зокрема, це стосувалося вирощування і продажу за кордон корму для риби - лубіну (вовкині). Австрійське Товариство годівлі риби запевнило Головний відділ, що може закуповувати лубін без посередників в українських продуцентів і переправляти його у Німеччину. Вигідність контракту була очевидна - вирощування рибного корму обходилося селянам недорого і могло принести відповідний дохід.

"Сільський господар" проводив окультурнення сіножатей, організував меліорацію громадських пасовищ і полонин. В одному з рефератів Є. Олесницький підкреслив, що у справі меліорації на землях Галичини дуже мало зроблено, у той час як дане питання вимагає розв'язання, а отже й обговорення на зборах філій товариства²¹.

Пов'язана з попередньою справа водних ресурсів і регуляцій рік також була предметом аналізу на засіданнях правничо-економічної секції "Сільського господаря". Так, з даного питання запропоновано підготувати реферати Є. Олесницькому та інженерові А. Корнеллі, а відтак 10 жовтня 1912 р. відбулось засідання за участю членів товариства, запрошених експертів і парламентських послів²².

Починаючи з 1909 р., крайове господарське товариство "Сільський господар" під керівництвом Є. Олесницького розгорнуло активну посередницьку діяльність, забезпечуючи селян необхідними засобами виробництва і допомагаючи збувати продукти їхньої праці. Воно, зокрема, сприяло придбанню для своїх членів грису за половину ціни, насіння льону, покриваючи 25 % його вартості²³.

У галузі садівництва і городництва товариство пропагувало передові методи обробітку землі, розповсюджувало здобутки в агротехніці, забезпечувало селян сільськогосподарськими машинами, елітним насінням, саджанцями дерев і кущів. У 1912 р. було створено 232 станції ремонту сільськогосподарських машин, 14 насінницьких разом зі зразковими садами і городами⁵. Проте станції машин і ремонту техніки для спільного використання членами товариства не набули розвитку, оскільки селяни не мали коштів.

Економічна просвіта населення завжди вважалася однією з найважливіших функцій товариства "Сільський господар", якій воно приділяло багато часу і ресурсів. Зокрема, активно розвивалося сільськогосподарське шкільництво. Так, у Скнилові під Львовом розпочало товариство організацію постійної садівничо-городничої школи на землях, подарованих членом Головної ради "Сільського господаря" о. Й. Фолисом. На виділеній митрополитом А. Шептицьким території у Коршеві під Коломиєю була заснована господарська школа. Проте через фінансову незабезпеченість влаштування цих шкіл не було завершено. Щоб підготувати педагогічні кадри для своїх сільськогосподарських навчальних закладів, організація утримувала стипендіатів у Вищій школі земельної культури у Відні, Академії рільничій у Дублянах, жіночій рільничій школі в Оттербасі, на рільничому відділенні Краківського університету. Товариство заснувало стипендіальні фонди імені Т. Дуткевича (1912 р.) й Є. Олесницького (1913 р.), сума яких становила майже 17000 крон²⁴.

При допомозі Ради крайової культури у Празі відсилала організація протягом кількох років селянських синів на господарську практику до Чехії. Протягом 1911-1913 рр. у Празі побувало 69 молодих людей, 17 з них поглибили знання у чеських зимових сільськогосподарських школах²⁴.

Система позашкільної освіти "Сільського господаря" включала такі заходи: бесіди, виклади, систематичні лекції, курси, конференції тощо.

У 1913 р. у 82 комітетах при філіях працювало 374 лектори, переважно зі священників, учителів, інтелігентних і фахово вишколених селян. Основним референтом філій товариства був Г. Ващенко, член Головної ради. У зв'язку з великою кількістю відділень він один не міг виконувати свої функції. Тому керівництво часто призначало додаткових делегатів, у тому числі з членів Головної ради. Так, Є. Олесницький побував з викладами 21 жовтня 1912 р. у Дрогобичі, 27 листопада 1912 р. у Бережанах²⁵.

За 1910-1912 рр. було прочитано 3527 доповідей на господарські теми (1911 р. - у 733 місцевостях, 1912 р. - у 785).

Основним джерелом поширення фахових знань стали загальногосподарські та спеціалізовані курси, на яких теоретичні заняття поєднувалися з практичними завданнями, екскурсіями для ознайомлення з передовими господарствами²⁴. За 1910-1912 рр. товариство влаштувало понад 90 різних курсів (найбільше ветеринарно-годівельних). У 1911-1912 рр. відбулося 18 курсів садівництва й городництва, на яких розділено між членами понад 30000 овочевих щеп. Часто Є. Олесницький брав участь у роботі й був присутнім на закритті таких курсів.

Окружні конференції, влаштовані товариством, доповнювали функції лекцій і курсів. У 1912 р. відбувались вони у Львові (1 листопада), Перемишлі (2 листопада) і Тернополі (11 листопада). Є. Олесницький виголошував на них доповіді про завдання й обов'язки філіальних рад²⁵.

Слід зауважити, що період функціонування "Сільського господаря" під керівництвом Є. Олесницького характеризувався становленням видавничої діяльності, яка з 1909 р. йшла у двох напрямках: видання серії "Бібліотека "Сільського господаря" у вигляді різних книг, брошур, підручників; видання господарських часописів і календаря "Сільський господар"¹³.

Із великої кількості сфер діяльності "Сільського господаря" слід відзначити ще одну - практична допомога господарствам населення, що потерпіли від негативних наслідків стихійних лих, зокрема весняних повеней і осінніх злив 1912 р. Пришвидшило "акцію ратункову" зі сторони властей відповідне звернення Є. Олесницького як посла до віденського парламенту. 30 січня 1913 р. скликала Президія Галицького намісництва скликала засідання Крайового Комітету запомогового, на якому прийнято рішення про надання населенню безпроцентного кредиту та продаж грису по зниженій ціні¹.

Перша світова війна зруйнувала багато надбань "Сільського господаря" і внесла дисбаланс у його роботу. Проте Є. Олесницький, який перебував на той час в еміграції у Відні, не припиняв своєї економічної діяльності. Можна сказати словами І. Витановича, що він перший "визбувається загального пригноблення й будить усіх, щоби не плакали на руїнах, а дбали самі за хліб для дітей своїх, бо гірше буде, як чужинець їх нагодує"⁹.

У вересні 1914 р. згуртує видатний кооператор членів Головної ради „Сільського господаря", які перебували у Відні, та накреслює з ними план післявоєнної відбудови краю. Після наради 10 листопада 1914 р. народжується проект санаційної акції. Є. Олесницький влаштовує для інтелігенції, яка працювала на селі, господарські курси, об'їжджає табори для виселених селян, організовує курси у Гмінді й Вольфсбергу, видає разом з І. Макухом брошуру „Права й обов'язки цивільного населення в часі війни", інформує у „Господарському Листку" (додаток до віденського „Діла") про працю „Сільського господаря", публікує у „Вістях Сільського Господаря" (додаток до "Діла") плани відбудови економіки Галичини. Навесні 1915 р. мобілізує у Відні українських інженерів і створює „Технічну комісію для відбудови знищених сіл"⁹. Плани і матеріали, розроблені нею, використала Головна рада „Сільського господаря" вже тоді, коли перебралася до Львова.

Навесні 1916 р. Є. Олесницький тяжко захворів, але не переставав керувати справами економічного розвитку в краї через однодумців.

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що у другій половині XIX - на початку XX ст.

громадсько-економічні заходи західноукраїнського населення зумовили створення крайового господарського товариства „Сільський господар” у Львові як основної хліборобської інституції Східної Галичини. До найбільш заслужених керівників організації за весь час її існування належав відомий громадсько-політичний діяч Є. Олесницький, який спричинився до поступу українського села завдяки розбудові "Сільського господаря". Хоча реформоване товариство під головуванням Є. Олесницького не могло докорінно вплинути на західноукраїнську економіку, проте наслідком його праці стали прискорення ринкової еволюції селянських господарств, а також підвищення національної свідомості українських мас. Незрівняні організаторські здібності видатного українського економіста-юриста, нагромаджений ним багатий досвід захисту господарських інтересів галицького селянства і до сьогодні не втрачають своєї актуальності.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Рева-Родіонова Л. Українське товариство "Сільський господар". 1899-1944 рр. Історія. Досвід. -Тернопіль, 2000. - С. 62-63; 2. Витанович І. Історія українського кооперативного руху. Із праць Історично-Філософської Секції НТШ. - Нью-Йорк, 1964. - С. 153-154; 3. Олесницький Е. Яка має бути наша рільнича організація? Промова посла Дра Євгена Олесницького на Загальних Зборах філій Товариства господарського "Сільський Господар" в Станиславові. - Львів, 1910. - С. 4; 4. Занік Я. Євген Олесницький і початок української молочарської кооперації в Галичині // Українська кооперація: історичні та соціально-економічні аспекти (збірник статей). Т. 1. - Львів, 1998. - С. 169; 5. Гелей Т., Занік Я. Євген Олесницький (1860-1917) // Українські кооператори. Історичні нариси. Книга 1. - Львів, 1999 - С. 161-162; 6. "Сільський господар" // Енциклопедія українознавства. Словникова частина / Наукове товариство ім. Шевченка. Фонд духовного відродження ім. митрополита Андрія Шептицького; Гол. ред. В. Кубійович. -Львів, 2000. - Т. 8. - С. 2830; 7. Храпливий Є. Сорок літ праці Краєвого Господарського Товариства "Сільський Господар" (1899-1939) // Ілюстрований господарський календар "Сільський Господар" на звичайний рік 1939. -Львів, 1938. - (Бібліотека "Сільського Господаря". Ч. 153). - С. 48; 8. Устав товариства "Крайове рільниче товариство господарське "Сільський Господар" у Львові, затверджений Галицьким намісництвом 24 липня 1909 р. 1909 // Центральний державний історичний архів України у Львові (далі -ЦДІАУ у Львові). - Ф. 302 (Крайове господарське товариство "Сільський Господар"), Львів. 1898-1944 рр. -Оп. 1. - Спр. 2. - Арк. 1-4 зв.; 9. Витанович І. Др. Євген Олесницький, провідник українського селянства // Український агрономічний вістник. - Львів, 1938. - Ч. 5. - С. 11; 10. Матейко Р. З когорти славних синів України: (Ретроспективний погляд на життя та діяльність Євгена Олесницького) // Тернопіль вечірній. - 1999. -13 жовтня. - С. 3; 11. Бачинський В. Народній трибун. Життя і праця д-ра Євгена Олесницького. - Львів, 1938. - (Б-ка "Народньої справи" "Рідне слово", ч. 5 (17). - С. 24; 12. Обіжники за 1910-1911 роки. 1910-1911 // ЦДІАУ у Львові. - Ф. 302. - Оп. 1. - Спр. 34. - Арк. 5-6; 13. Пинда Л. Періодичні видання крайового товариства "Сільський Господар" (1910-1944) // Українська кооперація: історичні та соціально-економічні аспекти (збірник статей). Т. 1. - Львів, 1998. - С. 84; 14. Обіжники за 1912 рік. 1912 // ЦДІАУ у Львові. - Ф. 302. - Оп. 1. - Спр. 35. - Арк. 2-3; 15. Реферати Е. Олесницького, М. Творидла, Г. Величка про стан діяльності філіалів, виголошені на окружній конференції в листопаді 1912 року (Стенограми) // ЦДІАУ у Львові. - Ф. 302. - Оп. 1. - Спр. 644. - Арк. 7 зв.-8; 16. Звіт Краєвого Товариства господарського "Сільський Господар" у Львові за 1912-ий рік. - Львів, 1913. - С. 5; 17. Обіжники товариства "Крайовий Союз господарсько-торговельних спілок" у Львові за 1912-1913 роки, 1918 р. 1912, 1913, 1918 // ЦДІАУ у Львові. - Ф. 302. - Оп. 1. - Спр. 36. -Арк. 6-6 зв.; 18. Обіжники за 1913 рік. 1913//ЦДІАУ у Львові.-Ф. 302.-Оп. 1.-Спр. 37.-Арк. 5-6; 19. Рева-Родіонова Л. Вказана праця. - С. 67; 20. Рева-Родіонова Л. Вказана праця. - С. 71; 21. Реферати Е. Олесницького, М. Творидла, Г. Величка про стан діяльності філіалів, виголошені на окружній конференції в листопаді 1912 року (Стенограми) // ЦДІАУ у Львові. - Ф. 302. - Оп. 1. - Спр. 644. - Арк. 5; 22. Звіт Краєвого Товариства господарського "Сільський Господар" у Львові за 1912-ий рік. - Львів, 1913. - С. 38; 23. Обіжники за 1910-1911 роки. 1910-1911 // ЦДІАУ у Львові. - Ф. 302. - Оп. 1. - Спр. 34. - Арк. 22-22 зв.; 24. Рева-Родіонова Л. Вказана праця. - С. 69-70; 25. Звіт Краєвого Товариства господарського "Сільський Господар" у Львові за 1912-ий рік. - Львів, 1913.-С. 28-29.

О.О.Каракоз

БІБЛІОТЕКА ЯК ОБ'ЄКТ ЦЕНЗУРНОЇ ПОЛІТИКИ НА УКРАЇНІ У 20-Х РР. ХХ СТ.

Зараз, коли відбувається відродження і розбудова незалежної Української держави, перехід українського суспільства від тоталітаризму до демократії, виникає потреба у переосмисленні історичного минулого радянської доби і таким чином актуалізується проблема аналітичного вивчення механізмів існування тоталітарного радянського режиму.